

زندگینامه امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام)

<"xml encoding="UTF-8?">

مقدمه

زندگی امام ابو الحسن علی الرضا ابن موسی الکاظم ابن جعفر الصادق ابن محمد الباقر بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب (علیهم السلام) هشتمین امام از ائمه اهل بیت (صلوات الله علیهم اجمعین) امام رضا (علیه السلام) در روز جمعه، یا پنجشنبه 11 ذی حجه یا ذی قعدة یا ربیع الاول سال 153 یا 148 هجری در شهر مدینه پا به دنیا گذاشت. بنابراین تولد آن حضرت مصادف با سال وفات امام صادق (علیه السلام) بوده یا پنج سال پس از درگذشت آن حضرت رخ داده است. همچنین وفات آن حضرت در روز جمعه یا دوشنبه آخر صفر یا 17 یا 21 ماه مبارک رمضان یا 18 جمادی الاولی یا 23 ذی قعدة یا آخر همین ماه در سال 203 یا 206 یا 202 هجری اتفاق افتاده است. شیخ صدوق در عیون اخبار الرضا گوید قول صحیح آن است که امام رضا (علیه السلام) در 21 ماه رمضان، در روز جمعه سال 203 هجری درگذشته است. وفات آن حضرت در سال 203 در طوس و در یکی از روستاهای نوقان به نام سنآباد اتفاق افتاد.

با تاریخ های مختلفی که نقل شد، عمر آن حضرت 48 یا 47 یا 50 یا 51 سال و 49 یا 79 روز یا 9 ماه یا 6 ماه و 10 روز بوده است. اما برخی که سن آن حضرت را 55 یا 52 یا 49 سال دانسته اند، سخنان با هیچ یک از اقوال و روایات، منطبق نیست و ظاهراً تسامح آنان از اینجا نشأت گرفته که سال ناقص را به عنوان یک سال کامل حساب کرده اند. از جمله این اقوال شگفت آور سخن شیخ صدوق در عیون اخبار الرضا است که گفته است: میلاد امام رضا (علیه السلام) در 11 ربیع الاول سال 153 و وفات وی در 21 رمضان سال 203 بوده و با این

حساب آن حضرت 49 سال و شش ماه در این جهان زیسته است. مطابق آنچه صدوق نقل کرده، عمر آن حضرت پنجاه سال و شش ماه و ده روز میشود و منشا این اشتباه را باید عدم دقت در جمع و تفریق اعداد دانست، شیخ مفید نیز مرتکب این اشتباه شده است و ما در حواشی های خود بر کتاب المجالس السنیة متذکر این خطا شده ایم.

بنابر گفته مولف مطالب السؤل، امام رضا (علیه السلام) 24 سال و چند ماه و بنابر قول ابن خشاب 24 سال و 10 ماه از عمر خویش را با پدرش به سر برد. لکن مطابق آنچه گفته شد، عمر آن حضرت در روز وفات پدرش 35 سال یا 29 سال و دو ماه بوده و پس از درگذشت پدرش چنانکه در مطالب السؤل نیز آمده، 25 سال زیسته است و نیز مطابق آنچه قبلاً گفته شد آن حضرت پس از پدرش بیست سال در جهان زندگی کرد. چنانکه شیخ مفید نیز در ارشاد همین قول را گفته است. برخی نیز این مدت را بیست سال و دو ماه، یا بیست سال و نه ماه، یا بیست سال و چهار ماه، یا بیست و یک سال و 11 ماه، ذکر کرده اند که این مدت، روزگار امامت و خلافت آن حضرت به شمار است. در طول این مدت آن حضرت دنباله حکومت هارون رشید را که ده سال و بیست و پنج روز بود درک کرد. سپس امین از سلطنت خلع شد و عمویش ابراهیم بن مهدی برای مدت بیست و چهار روز به سلطنت نشست. آنگاه دوباره امین بر او خروج کرد و برای وی از مردم بیعت گرفته شد و یک سال و هفت ماه حکومت کرد ولی به دست طاهر بن حسین کشته شد. سپس عبد الله بن هارون، مامون، به خلافت تکیه زد و بیست سال حکومت کرد. امام رضا (علیه السلام) پس از گذشت پنج یا هشت سال از خلافت مامون به شهادت رسید.

مادر امام رضا (علیه السلام)

در مطالب السؤل گفته شده است که: مادر آن حضرت کنیزی بود. که خیزران مرسی نام داشت. برخی نام وی را شقراء نوبیه، ذکر کرده اند که اروی، اسم او و شقراء لقب وی بوده است.

طبرسی در اعلام الوری گوید: مادرش کنیزی بود به نام نجمه که به وی ام البنین میگفتند. برخی نام مادر آن حضرت را سکن نوبیه و تکتُم، نیز گفته اند. حاکم ابو علی گوید: از جمله شواهدی که دلالت دارد نام مادر امام رضا (علیه السلام) تکتُم بود، سخن شاعری است که در مدح آن حضرت فرموده است:

الا ان خیر الناس نفسا و والدا	و رهطا و اجدادا علی المعظم (1)
اتتنا به للعلم و الحلم ثامنا	اماما یودی حجة الله تکتُم (2)

ابوبکر گوید: عده ای این شعر را به عموی ابو ابراهیم بن عباس منسوب ساخته اند و من آن را روایت نمیکنم و روایت و سماع این شعر برای من واقع نشده بنابراین نه آن را اثبات میکنم و نه ابطال. وی همچنین گوید: تکتُم از اسامی زنان عرب است و در اشعار بسیاری به کار رفته است. از جمله در این بیت:

«طاف الخیالان فزادا سقما	خیال تکنی و خیال تکتما»
--------------------------	-------------------------

فیروز آبادی نیز بر این اظهار نظر صحه گذارده و گفته است: تکی و تکتّم به صورت مجهول، هر یک از نام های زنان است.

کنیه امام رضا (علیه السلام)

کنیه آن حضرت را ابوالحسن و نیز ابوالحسن ثانی خوانده اند. ابوالفرج اصفهانی در مقاتل الطالبیین روایتی نقل کرده و مبنی بر آن که کنیه آن حضرت، ابوبکر بوده است. وی به سند خود از عیسی بن مهران از ابو صلت هروی نقل کرده است که گفت: روزی مامون از من پرسشی کرد. گفتم: ابوبکر در این باره چنین و چنان گفته است. مامون پرسید: کدام ابوبکر؟ ابوبکر ما یا ابوبکر اهل سنت؟ گفتم، ابوبکر ما. پس عیسی از ابو صلت پرسید: ابوبکر شما کیست؟ پاسخ داد: علی بن موسی الرضا است که بدین کنیه خوانده میشود.

لقب آن حضرت

در کتاب مطالب السؤل در این باره آمده است: القاب آن حضرت عبارت است از رضا، صابر، رضی و وفی، که مشهورترین آنها رضاست. در فصول المهمة نیز مشابه این مطلب آمده با این تفاوت که در آنجا به جای القاب رضی و وفی، زکی و ولی یاد شده است. در مناقب ابن شهر آشوب گفته شده است: احمد بزنتی گوید: بدان جهت آن حضرت را رضا نامیدند که او از خدا در آسمانش رضا بود و برای پیامبر و ائمه در زمین رضا بود. و نیز گفته اند چون مخالف و موافق گرد آن حضرت بودند وی را رضا نامیدند. همچنین گفته اند: چون مامون بدان حضرت، رضایت داد وی را رضا گفتند.

نقش انگشتی آن حضرت

در فصول المهمة گفته شده است: نقش انگشتی امام رضا (علیه السلام) «حسبی الله» بود و در کافی به سند خود از امام رضا (علیه السلام) نقل شده است که فرمود: نقش انگشتی من، «ما شاء الله لا قوة الا بالله» است. صدوق نیز در عیون گوید: نقش انگشتی آن حضرت «ولیی الله» بود.

فرزندان امام رضا (علیه السلام)

کمال الدین محمد بن طلحه در مطالب السؤل گوید: آن حضرت شش فرزند داشت. پنج پسر و یک دختر. نام فرزندان وی چنین است: محمد قانع، حسن، جعفر، ابراهیم، حسن و عایشه». عبد العزیز بن اخضر جنابذی در معالم العترة و ابن خشاب در موالید اهل البیت و ابو نعیم در حلیة الاولیا نظیر همین سخن را گفته اند. سبط بن جوزی در تذکرة الخواص گوید: فرزندان آن حضرت عبارت بودند از: محمد (امام نهم) ابوجعفر ثانی، جعفر، ابومحمد حسن، ابراهیم و یک دختر. شیخ مفید در ارشاد مینویسد: امام رضا (علیه السلام) دنیا را بدرود گفت و سراغ نداریم که از وی فرزندی به جا مانده باشد جز همان پسرش که بعد از وی به امامت رسید. یعنی حضرت ابو جعفر محمد بن علی (علیه السلام). ابن شهر آشوب در مناقب میگوید: امام محمد بن علی (علیه السلام) تنها فرزند اوست. طبری در اعلام الوری نویسد: تنها فرزند رضا (علیه السلام) پسرش محمد بن علی جواد بود لا غیر. در کتاب العدد القویة آمده است که امام رضا (علیه السلام) دو پسر داشت که نام آنها محمد و موسی بود و جز این دو فرزندی نداشت. همچنین در قرب الاسناد نقل شده است که بزنتی به حضرت رضا (علیه السلام) عرض کرد: من از چند سال پیش درباره جانشین شما پرسش میکردم و شما هر بار پاسخ میدادید پس از من پسر جانشین من خواهد شد. اما اینک خداوند به شما دو پسر عطا کرده است پس کدامیک از پسرانتان جانشین شمایند؟ مجلسی نیز در بحار الانوار در باب خوشخویی حدیثی از عیون اخبار الرضا (علیه السلام) نقل کرده که در سند آن نام فاطمه دختر رضا آمده است.

پی نوشت ها:

- 1 - هان که از بهترین مردمان از نظر سرشت و پدر و خانواده و نیا، علی (علیه السلام) بزرگ است.
 - 2 - تکتّم او را برای ما به ارمغان آورد و او برای علم و حلم هشتمین امامی است که حجت خدا را ادا میکند.
- کتاب: سیره معصومان، ج 5، ص 141

ترجمه: علی حجتی کرمانی